

Møde med stammefrænder

Af Mâliâraq Vebæk

Alle fotos er af Simon V. Gelskov

Et længe næret ønske om at træffe stammefrænder på »den anden side« af vort Land, Grønland, var næsten gået i opfyldelse, da Kunstfonden i 1990 gav mig rejsepenge og en returbillet til Alaska, som var målet for min ønskerejse.

Jeg må lige besvære min læser med at fortælle om mine mangeartede forberedelser til denne rejse. Eftersom jeg ikke er nogen officiel person, var det nødvendigt, at jeg selv stod for alle disse forberedelser. Først og fremmest ville jeg ikke rejse alene, så derfor inviterede jeg vores ældste barnebarn, Simon Vebæk Gelskov på 24 år, til at være min rejsefælle. Han var naturligvis henrykt for mit tilbud, og mit problem var så

bare, at jeg ikke havde penge nok til en sådan rejse for to personer. Tilskud fra Den Danske Unesco-National-kommision, Solhvervsfonden og Nuna Fonden gjorde det imidlertid muligt for to personer at gennemføre rejsen og opholdet så langt mod vest, som vi havde planlagt.

Et halvt årstid forinden havde jeg sat mig i forbindelse med lederen af det nordiske kunstnerhus »The Nordic House« i Fairbanks, som havde givet os lov til at bo i huset nogle uger.

»The Nordic House« viste sig at ligge på universitetets område lidt uden for Fairbanks, hvor der bor en del amerikaniserede indianere.

ICC's koordinator Mary Schaeffer i Anchorage.

For at få mulighed for at træffe nogle af Alaskas indfødte befolkning, henvendte jeg mig inden rejsen til Inuit Cir-

cumpolar Conference for om muligt at få hjælp fra ICC's vicepræsident, landstingsmedlem Aqqaq Lyng. Dette resulterede i en kontakt til ICC's koordinator Mary Schaeffer i Anchorage, som skaffede et sted, hvor vi kunne bo gratis i Kotzebue, der ligger på Alaskas nordvestkyst, hvorfra der skulle være gode muligheder for at komme i kontakt med andre indfødte.

Også Richard Caulfield, som underviser på universitetet i Fairbanks, er vi stor tak skyldig for hans hjælp under hele vores ophold i Alaska. Caulfield har været i Grønland flere gange, og i slutningen af 1980'erne overvintrede han med sin familie i Qeqertarsuaq/Godhavn, hvor han præsterede at lære at tale grønlandsk.

Turen startede den 25. juli 1991 med min hastigt pakkede kuffert og Simons kæmpe store rygsæk. For at få den billigste rejse blev vores rute noget »kringlet«: Fra Kastrup til Amsterdam, hvor vi ventede meget længe på vores jumbo-jet.

»The Nordic House« i Fairbanks.

Før afrejsen til Old Minto. Bagest i båden Robert og Kathy Charley. Forrest forfatteren, Caitlin og Anne Caulf med den 3 uger gamle Julie hos sig.

Derfra til meget omhyggelige toldere i Minneapolis og videre fra en anden lufthavn for at skifte fly til Anchorage, Alaskas største by, hvor halvdelen af befolkningen bor.

Dette første møde med Alaska havde ikke meget eskimoisk præg over sig. Det var om natten, og den store lufthavn var næsten mennesketom. Kun nogle sorte folk gjorde rent på flyvepladsen, mens andre tilbød at bære de få natlige rejsendes bagage. Her skulle vi skifte fly for sidste gang til Fairbanks, og det var lige inden vi forlod dette fly, at jeg bag mig så en af »vore«, klokken halv to om natten. En ung kvinde, der til forveksling lignede en grønlander smilede til mig, og jeg spurgte hende, om hun var inuk? – Nej, svarede hun, jeg er Yupik, fra den sydvestlige del af Alaska. Jeg har meget at lære, tænkte jeg.

I Fairbanks lufthavn blev vi hjertelig modtaget af Nancy Kuhn og Richard Caulfield, og vi blev indlogeret i »Nordic House«, et dejligt, velindrettet og fredeligt beliggende hus, hvor der for-

uden os boede et amerikansk-svensk og et dansk par.

Allerede den første dag havde Caulfield en overraskelse til os. Han havde aftalt med sin indianske ven Robert Charly, som havde en båd liggende ved havnen i Nenana, en lille by ved Tanana-floden, at vi skulle sejle ud til en indiansk sommerlejr, Old Minto. Vi blev kørt i to biler, idet Robert Charlys kone Kathy og Caulfields kone Anne og deres tre børn var med, til Nenana, som ligger sydvest for Fairbanks. Her fornemmede jeg det gamle Amerika, som man så ofte har set på film. Små huse, tilsyneladende tilfældigt anbragt omkring den lille havn, og vi fik en hurtig og rigelig lunch på et landligt spisested, før vi sejlede.

Vi havde fået besked på at være varmt klædt på, da sejlturen godt kunne blive kold. Det holdt stik. Trods regntøj uden på vores varme tøj blev vi tildækket med et plastiktæppe, så kun vores hoveder var udækkede. Bådene lignede slet ikke dem, vi plejer at se. De var meget lave og med en helt flad forstavn, men det

gik hurtigt, da vi først var kommet afsted. Undervejs var det hyggeligt, at mange laksefiskere med deres specielt konstruerede fiskehjul vinkede til os.

Lejren Old Minto består af mange telte, hvor de indianske familier tilbringer en stor del af sommeren, og den benyttes også som spejderlejr. Den har et stort fælles køkken- og spisetelt, det sidste åbent i siderne. Komfuret består af en oversåvet olietønde med en jernrist for oven, et komfur som vi senere så på mange fangstpladser, bla. a. ved Kotzebue. Så snart vi ankom tændte Robert komfuret til te og kaffe, og i de par dage, vi var i lejren, lavede Kathy næsten uafbrudt te, kaffe og mad.

Da vi ankom, var der ikke mange af de faste beboere i lejren, fordi de var taget til et indiansk møde i Fairbanks. De kom dog næste dag, søndag, i deres både, og det var hyggeligt og hjerteligt,

Robert Charley ved komfuret i lejren.

så venligt de hilste på os. De fleste var ældre mennesker, og vi så kun få unge

Fiskehjul.

og børn. Vores mænd begyndte kort tid efter, at vi var kommet, at bygge et fiskehjul af forhåndenværende materialer, lange lige træstammer og sammensatte træstykker, et arbejde som de fuldførte på de par dage, vi var der.

Lejren, som var omkranset af gran-skov, var velholdt og en dejlig tumle-plads for børn. Anden dags formiddag ville Anne Caulfield og jeg gå en tur med børnene i skoven, hvor der var en sti. Men vi blev eftertryggeligt standset af Kathy, som forklarede, at vi under ingen omstændigheder måtte gå ind i skoven uden våben, da bjørne, som var almindelige i skovene, kunne være farlige. Nu forstod jeg endelig, hvorfor der hele tiden var en riffel fremme i lejren. Kathy fulgte os derfor med en revolver hængende ved siden, og vi fik desuden følgeskab af Simon. På skovturen så vi ingen bjørne, men vi blev grundigt pla-

Kathy Charley med revolver og forfatteren med myggesprøjte før skovturen.

Den indianske kvinde Evelyn Alexander i Old Minto lejren.

get af myg, selv om vi forsøgte at holde dem væk med en sprøjte. Det blev forklaret, at bjørnene på denne tid af året ikke var så nærgående, fordi der var mange modne bær, som bjørne holder meget af at spise. Der var desuden mange laks, som var nemme for dem at fange. Alligevel skulle man være forsigtig og ikke løbe nogen risiko.

Vores skovtur blev forøvrigt meget interessant, idet vi kom ind til en forladt by, den oprindelige Old Minto, som den nuværende lejr er opkaldt efter. For omkring 20 år siden var floden gået over

sine bredder og havde oversvømmet hele den lille by, så befolkningen måtte flygte, og familierne var aldrig vendt tilbage. Nu lå rester af væltede huse dækket af mos og græs. Kun kirken var nogenlunde intakt, i hvert fald udvendig. Kirkegården med væltede kors, ligeledes tildækket af mos og græs, så trist ud.

Efter denne spændende tur til lejren Old Minto havde vi nogle gode dage i Fairbanks. Der var sommerferie på universitetet, men det var ikke lukket. Jeg ville gerne der have hilst på de fire unge grønlandere, der studerer dér, men de var desværre alle bortrejst på ferie. Jeg fik mulighed for at tale med et par sprogprofessorer, som begge havde været i København. Og jeg blev glad, nærmest rørt, over at finde en ganske anseelig samling af grønlandske bøger på professor Michael Krauss' kontor. Det var mest undervisnings- og oplysningsbøger, men der var også enkelte romaner. At studere dem på et sted så langt fra Grønland var ganske interessant. Michael Krauss fortalte mig venligt en masse om Alaskas oprindelige historie, ligesom jeg af ham fik en række praktiske oplysninger. Folk i den sydvestlige del af Alaska kalder sig for yupit, mens nordvestkystens beboere kalder sig inupiat. Indianerne, som ikke hører til den oprindelige befolkning, holder til midt i landet. Af Alaskas 540.000 indbyggere er nu kun 70.000 af den oprindelige befolkning, resten er amerikanere.

Ellers så vi, hvad vi fandt vigtigt for os at se i byen. Et fint museum med en utrolig flot samling af ting fra Alaskas

oprindelige kultur: Ældre dragter og redskaber, kajakker og umiaq'er, som kun afviger en smule fra de tilsvarende grønlandske. Desuden har museet en fin kunstsamling både fra ældre og nyere tid. Vi besøgte også et stort flot bibliotek, hvor vi fik forevist mange fine bøger, ganske specielt Knud Rasmussens bøger fra hans lange rejser i det arktiske område.

Naturligvis måtte vi også besøge forlystelsesstedet »Alaskaland«, som ligger midt i byen. Der så vi en aften to indianske teaterforestillinger, udført af »amerikaniserede« indianere.

Vi kunne dog ikke blive i Fairbanks, når jeg havde sat mig for at møde mine stammefrænder. Den nordligste by i Alaska, i Amerika overhovedet, Barrow, hvor de fleste Alaska-eskimoiske efterkommere bor, stod øverst på min ønskeliste. Der var imidlertid ikke penge nok til billetten dertil. Der var fra København betalt til Kotzebue, men ikke til Barrow. Heldigvis kunne vi få forbindelse til min mand i Danmark pr. telefon, og det lykkedes ham at skrabe pengene sammen i den ellers slunkne kasse derhjemme, så vi kunne få de manglende penge til Barrowrejsen. Det var herligt. Caulfield telefonerede til Emily Ipalooq-Wilson, en kendt inupiatkvinde i Barrow, der har været to gange i Grønland, og som har et nært kendskab til ICC's arbejde. Hun skaffede os et sted at bo i Barrow hos en ung inupiatfamilie, Beverly og Patrick Hugo, som havde god plads i deres hus trods deres egne fire børn og et adoptivbarn. Familien stammede egentlig fra Nuna-miut, og de kendte den norske opdagel-

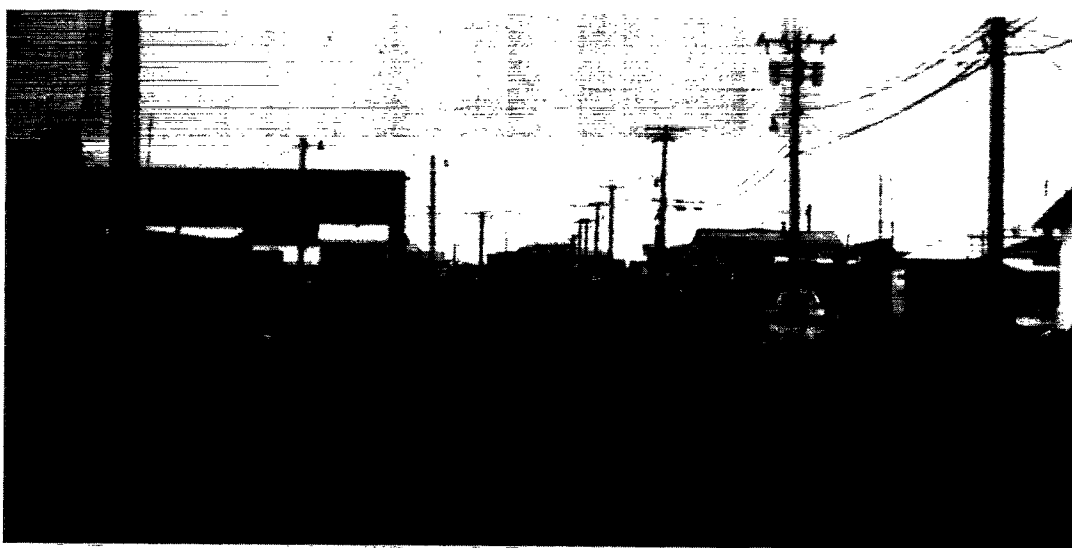

Vores værtinde Beverly Hugo i Barrow.

sesrejsende og forfatter Helge Ingstad fra hans etårige ophold i Nunamiut i midten af 1950'erne og fra hans genvisit derovre for et par år siden. De mødte op i Barrow lufthavn, og velkomsten var meget hjertelig. Beverly er sygeplejerske, men hun er nu beskæftiget med undervisning i sundhedspleje. Hun havde ferie, mens vi var der, så hun havde tid til at køre os rundt og vise os byen. Patrick spurgte straks, om vi havde lyst til at gå med ham for at se deres specielle dybfryser i Beverly's forældres hus. Han og hans fætter skulle hente frossent kød og fisk. Det var vi naturligvis, og det viste sig at være et smalt, dybt-gravet hul, hvor man krøb ned via en smal stige. Simon gik derned, og de andre kom senere op med store stykker frossent rensdyrkød og fisk. Det var en praktisk

Familien Hugo i Barrow med deres to gæster. Forrest til venstre knæler Emily Ipaalooq-Wilson og bagest til højre står forfatteren.

Gadebillede i Barrow.

opfindelse, som man har anvendt derovre i mange år, men udover denne naturdybfryser havde man dog også de almindelige dybfrysere, som vi kender.

Barrow er en flad og ikke umiddelbart smuk by, men den er interessant, fordi den er helt anderledes end byerne i Grønland. Med sine omkring 3.000 indbyggere ligger byen ud til det åbne hav mod nord, og der er derfor meget koldt. Som Emily sagde: »Havet æder lidt af byen hvert år«. Da vi ankom om formiddagen var vejret dårligt, og i løbet af eftermiddagen blæste det op til et voldsomt stormvejr. Det stilnede af lidt hen på eftermiddagen, og da lå der mængder af is langs den lange strand, hvor byen ligger. Simon og jeg gik ud i stormen om eftermiddagen og ned til den skummede strand. Jeg nød at se isbjergene. For Simon var det et under. Han har ikke været i Grønland og havde derfor aldrig set et isbjerg. Hen på aftenen blev det ganske fint vejr, og solen kom frem. Da

vi havde spist »suaasat«, kogt rensdyrkød og med gryn, kørte Beverly os til deres sommersted lidt nord for byen. Vi kørte langs den lange strand og standsede et par gange, bl. a. for at se nærmere på en meget fin umiaq, der lå med bunden i vejret i strandsandet. Disse traditionelle fartøjer benyttes stadig herovre – af mænd – til hvalfangst.

Midnatssolen var netop slut, men alligevel skinnede solen endnu klokken 22-23. Det var ligesom i Nordgrønland. Man kom sent i seng og stod sent op, nu da børnene havde sommerferie. Beverly havde arrangeret et besøg på et nyt alderdomshjem dagen efter vores ankomst. Her spiste vi varm mad (amerikansk) midt på dagen, og det var godt at møde alle de gamle her, som alle var inupiat. De var så venlige. Efter middagen viste jeg mine medbragte lysbilleder fra Grønland, og jeg tror de var glade for at se billederne. Først på aftenen var vi på et, ligeledes, nyt bibliotek, hvor

Emily Ipalooq-Wilson, Barrow.

Emily også kom. Her så vi bl.a. en fin model til en ny skole, som skal bære Emily Ipalooq-Wilsons afdøde fars navn, Max Igasak. Han var i sin tid en meget betydningsfuld hvalfangerkap-tajn. Efter biblioteksbesøget gik vi hen til en stor idrætshal, hvor de unge dyrkede mange forskellige slags idræt. Jeg lagde mærke til, at næsten alle de unge i hallen var iñupiat.

Den næste dag, hvor vi skulle afrejse, vågnede vi op til snevejr, som dog snart holdt op. Emily ønskede at vise os de forskellige institutionsbygninger og deres funktioner. Vi skulle også hilse på institutionslederne, som i de fleste tilfælde var hvide (amerikanere). Selv viceborgmesteren tog imod os, da borgmesteren var ude at rejse. Viceborgmesteren var en meget venlig lille mand,

iñupiaq, og han viste os ting fra et aflåst skab og fortalte disses historie. En lille TV-afdeling, som sender lokalnyt om lørdagen, fik vi også set. Men bedst af alt var dog en udstilling af meget fin kunst i en af hallerne til en af de store institutionsbygninger. Her vistest kunsthåndværk udført i de indfødtes mønstre og stil, og tingene lignede grønlandsk kunsthåndværk, når det er bedst. Emily arbejder på en af institutionerne. Tidligere har hun været lærer.

Besøget i Barrow blev vigtigt for mig. Det var spændende at træffe en kvinde som Beverly, der var meget interesseret i samfundsanliggender. Hun talte meget om det ønskelige i bedre fremtidsmuligheder med bedre skoleundervisning for børn og unge. Hun gav mig en kopi af en tale hun havde holdt ved et vigtigt

Beverly med sin 94 årige bedstemor og forfatteren.

møde, netop angående de unges og børnenes fremtid. Og hun fortalte, at hun støttede sin bror i hans modstand mod olieboring for tæt ved et beboet sted. Hun glædede mig også ved at invi-

tere sin bedstemor, en lille bitte kvinde på 94 år, som stadig boede alene i sit hus, til middag, så hun fik lejlighed til at træffe en grønlænder. Den rare gamle dame talte iñupiat, og hun stammede fra Nunamiut og huskede Helge Ingstad. Desværre var det ikke muligt for mig at følge med, når der taltes iñupiat. For selv om de skrevne ord minder meget om de grønlandske, så var bøjningen af ordene og udtalen så forskellig fra grønlandsk, at det ikke var muligt uden videre at føre en samtale iñupiat-grønlandsk. Beverly var ked af, at ingen af hendes børn kunne tale iñupiat.

Mange kører i bil i Barrow, så det er muligt, at en del af befolkningen er velstående. Men husene ser gennemgående grå og kedelige ud, bestemt ikke farvestrålende som de fleste steder i Grønland. Jeg fik den fornemmelse, at der er en mærkbar afstand mellem de indfødte og hvide, men jeg kan have taget fejl. Efter kun to dages besøg er det ikke muligt at komme med en rigtig bedømmelse.

Umiaq på stranden i Barrow.

Vores værtspar i Kotzebue, Rachel og Dave Craig med forfatteren.

Nu er vi på vej til Kotzebue via Anchorage efter at have tilbragt en halv dag og en nat i Fairbanks. I Kotzebue lufthavn blev vi modtaget af vores nye værter Rachel Graig og hendes mand

Dave samt en af ICC's medarbejdere, Natalie Novik. Velkomsten var her bestemt lige så hjertelig som i Barrow. Rachel arbejder på en social institution, hvor hendes opgave er at beskæftige alle

gamle som unge, der ikke har noget fast job. Bl. a. underviser hun i dans, inspireret af den traditionelle eskimoiske dans, som altid følger trommeslagene i baggrunden, og som afsluttes med de traditionelle spring i et stort hvalrosskind, som holdes udspændt af mange personer. Det var rart at se, at alle alderstrin blev taget med i dansene, børn, unge og gamle sammen. En gammel kvinde, som havde svært ved at gå, blev fulgt ud på dansegulvet af en ung kvinde. Her kom hun så til at stå, så hun kunne udføre dansebevægelserne for fulde huse, meget flot udført.

Rachels motto er: Respekt for ældre. Hun arbejder i en sammenslutning, som hedder »Maniilaq«, hvis formål er kulturelt og socialt samarbejde. Det er et meget omfattende foretagende, hvor man dels forsøger at bevare den gamle kultur og dels arbejder på at tilpasse den til den moderne livsstil, som nu leves i Alaska. En af »Maniilaq«s vigtige opgaver er at forsøge at skabe nyt liv i det

oprindelige inupiat-sprog, som i dag er godt på vej til at blive glemt, fordi det, efter diktat fra USA, ikke længere bliver brugt i skolerne.

Rachel var utrættelig. Hun fulgte mig rundt, for at jeg kunne se byens seværdigheder og træffe en lang række mennesker. Ofte arrangerede hun disse møder hjemme hos sig selv, og da jeg en af de første dage spurgte hende, om hun ikke skulle på arbejde, svarede hun: »Jeg arbejder. Det at vise dig, hvad vi laver af socialt og kulturelt arbejde, er en del af mit arbejde«.

En dag gav Rachel Simon og mig en stor og helt uventet oplevelse. Hun havde arrangeret en motorbådstur til en sommerfangstplads på en lille ø lidt uden for Kotzebue. Hendes chef Shuck Greene, som havde en motorbåd, sejlede os ud til en ø, hvor flere familier havde slået sig ned for at fange sæler, hvaler og laks. De boede i gode telte, som var fint og praktisk indrettet.

Efter at vi med Rachel havde gået en

Sommer-gæstetelt i Kotzebue med elektrisk vaskemaskine.

Ægteparret Augustine og Paul Norton på sommerfangstpladsen ved Kotzebue.

tur langs stranden, blev vi budt inden for hos et meget venligt ægtepar, Augustine og Paul Norton, hvor vores motorbådsfører allerede befandt sig. Vi mærkede straks, at ægteparret Nortons var et dygtigt og respekteret par. Neden for deres telt var deres sønner i gang med at hænge et kæmpestort fiskenet op på stranden. Vi fik »grønlandsk mad«, som jeg ikke har smagt, siden jeg var barn i Frederiksdal i Grønland. Her var flere forskellige slags tørret kød og fisk, spæk og tran i mængder, tørret sælkød opblødt i tran m.m. Og bagefter fik vi serveret the og kaffe med ost og pølse m.m.

Vi var meget mætte, da vi forlod familien Norton, men vi blev straks efter budt ind hos et andet meget gæstfrit par, Gretchen og Roland T. Booth. De var nærmest ulykkelige over, at vi ikke kunne spise deres »grønlandske« mad. Men dessert kunne vi vel spise? Blåbær og multebær i store mængder med dåse-

fløde, kaffe og the fik vi sat til livs. Vores vært Roland havde været i Grønland via Thule Airbase, og det talte han naturligvis meget om. Jeg skal sent glemme, hvad hans søde kone sagde til mig, da vi sagde farvel til hinanden: »Kom igen. Vi er her to måneder hver sommer«.

Omegnen ved Kotzebue er omtrent lige så flad som omkring Barrow, og den er næsten lige så fattig på vegetation. Dog findes der ét træ. Det står ved indgangen til byen med bynavnet skrevet under træet. Det kaldes simpelt hen »Skoven«, selv om det kun er et enkelt grantræ.

Ligesom i Barrow er husene her temmelig farveløse. Dog minder byen med sine ca. 3.000 indbyggere en del om en grønlandsk by, måske fordi befolkningen er meget blandet, inupiat og amerikanere. Så mange ligner folk med dansk/grønlandsk blod i årene. Kort tid før vi kom, havde vores værter haft to

Skoven i Kotzebue.

sibiriske inuitpiger boende. Indtil for få år siden havde et sådant besøg ikke kunnet lade sig gøre, men nu har Rusland givet de sibiriske inuit tilladelse til at rejse til Alaska, og det er til stor glæde for befolkningen på begge sider. Rusland havde jo Alaska indtil USA købte det i 1867, og derfor findes stadig russisk-klingende navne i Alaska, som f.eks. Kotzebue.

Slutningen på vores tre uger lange rejse nærmede sig. Vi var på vej fra Kotzebue til Anchorage, vores sidste station i Alaska. I Anchorage ventede Mary Schaeffer os sammen med Charlie Johnson, ICC's repræsentant fra Nome. Charlie kendte adskillige grønlandere, som han bad os hilse.

En halv dag og en nat fik vi i Anchorage, og jeg må indrømme, at jeg var meget træt efter fem hektiske dage i Kotzebue. Den halve dag besøgte vi byens store og meget flotte museum og et kunstsalg. Om aftenen kørte Mary mig til sin søster, Angeline Campell. Her fik

hun luft for sin forargelse over, at inu-
plat af USA havde været forbudt som
skolesprog i omkring et halvt århun-
drede med det resultat, at det oprindeli-
ge sprog er ved at blive glemt. Netop nu
har USA imidlertid givet tilladelse til, at
man bruger 22 minutter om dagen på
skolen til undervisning i det oprindelige
sprog. Men når hjemmesproget er ame-
rikansk, er det selvfølgelig minimalt,
hvad man kan lære på 22 minutter. ICC
har derfor nu dannet en sproggruppe,
som vil arbejde for, at børnene virkelig
lærer deres oprindelige sprog.

Jeg fik lært utroligt meget om vores
stammefrænder på denne tur, og jeg er
overbevist om, at den oprindelige be-
folkning i Alaska er meget interesseret i
mere kontakt med grønlandere.

For Simon og mig har det været en
god rejse. Og for mig personligt har det
været hyggeligt at rejse med mit store
barnebarn. De lange rejseafstande havde
bestemt været mere besværlige at klare,
hvis jeg ikke havde haft ham med.

En lille ulo, som vi købte i Alaska.